

BUITEN

4^E JAARGANG N^O. 46.

ZATERDAG 12 NOVEMBER 1910.

ATJEHSCHÉ MAN EN VROUW.

INHOUD:

OVERZICHT VAN DE WEEK.	BLZ. 542
STRAATBEVEILIGING IN OUDEN TIJD, D. P. FRANSSEN Jz. . .	542
ZOMERAVOND (GEDICHT), DOOR J. S. DE RAFF.	543
VEILIG (GEDICHT), DOOR MIEN VERMEULEN—DUINKER . . .	543
HET KASTEEL CROY (SLOT), DOOR DR. C. F. XAV. SMITS, GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 544—546
JACHTVOGELS, DOOR W.	546
ATJEH, DOOR ALB. VOGEL, GEÏLL.	BLZ. 541 EN 547—549
IETS OVER GEWAPEND BETON, DOOR P. FRANSSEN Jz., GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 549—551
I START A FARM! DOOR G.	BLZ. 550
VARIA.	550
WONDERLIJKE HERFSTVRUCHTEN, DOOR D. J. VAN DER VEN, GEÏLLUSTREERD	551

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Sibl. No 214.

OVERZICHT VAN DE WEEK.

30 OCTOBER. De Fransche Kamer besluit het debat over de regeringsmaatregelen bij de spoorwegstaking, met een motie ten gunste van Briand.

Door heel Nederland worden op dezen dag door de S. D. A. P. meetings gehouden over het onderwerp: „46½ miljoen weggegooid voor het militarisme”.

Geruchtmakende bevestiging te Dordrecht van Ds. Zillinger Molenaar (vrijzinnig) door Ds. Keller (rechtzinnig).

31 OCTOBER. Revolutie in Uruguay.

Dood van den Zwitser Henri Dunant, oprichter van het Rode Kruis.

Heropening in de Kalverstraat te Amsterdam van de verbouwde sociëteit „Doctrina et Amicitia”, aldaar reeds in 1788 opgericht.

1 NOVEMBER. Tot president van den Senaat der Zuid-Afrikaansche Unie is verkozen F. W. Reitz, oud-president van den Vrijstaat en oud-staatssecretaris van de Zuid-Afr. Republiek.

De heer L. Broekema, directeur van 's Rijks Landbouwschool te Wageningen, herdenkt zijn 25-jarige dienstvervulling.

2 NOVEMBER. Het Ministerie-Briand in Frankrijk vraagt en verkrijgt ontslag. President Fallières geeft Briand opdracht tot samenstelling van een nieuw Kabinet.

Uitreiking in de Aula te Amsterdam, van de Swammerdam-medaille aan Prof. Hugo de Vries aldaar en van de Tilanus-medaille aan Prof. J. Boeke te Leiden.

Opening te 's Gravenhage, door Minister Heemskerk, van de nieuwe gebouwen der Landsdrukkerij.

3 NOVEMBER. Het nieuwe Ministerie-Briand is samengesteld. De oud-hoogleraar Dr. J. M. van Bemmelen te Leiden wordt op zijn 80^{en} verjaardag gshuldigd.

Opening te Amsterdam van de psychiatrische en neurologische kliniek op het Valeriusplein.

De heer G. J. de Jongh te Rotterdam gekozen tot lid der Tweede Kamer.

De Duitsche Kroonprins en de Kroonprinses vertrekken van Genua voor een reis naar Oost-Azië.

4 NOVEMBER. Keizer Wilhelm ontvangt Tsaar Nicolaas te Potsdam.

Opening van het Parlement van het Vereenigd Zuid-Afrika. Kleine brand op de tentoonstelling te Brussel.

De commissie uit de Luchtvaartclub te Parijs verwerpt het beroep van Wijnmalen, op de gegeven beslissing in zake zijn vlucht Parijs-Brussel-en-terug.

5 NOVEMBER. Het Londensche Hof van Beroep verwerpt het beroep van Dr. Crippen, zoodat zijn doodvonnis is bevestigd.

Voor de Amsterdamsche Rechtbank wordt, in zake den moord op de Witsenkade, 15 jaar gevangenis geëischt voor de dienstmeid Impke Beetsma en 12 jaar voor haar medeplichtige Pieter Ronner.

STRAATBEVEILIGING
IN OUDEN TIJD.

ONGETWIJFELD heeft het invoeren van een algemeene straatverlichting veel bijgedragen tot de veiligheid, welke oudtijds ontzettend veel te wenschen overliet. Oorlogen, dure tijden, besmettelijke ziekten waren mede oorzaken van een algemeene verarming, die leidde tot bedelarij en straatroof. Weelde en uitspattingen onder de hogere standen bevorderden zedeloosheid en ontucht in zoo erge mate, als waarvan wij ons geen denkbeeld kunnen vormen. Met het oog daarop behoeven wij dien goeden ouden tijd niet terug te wenschen. Haveloos gekleede bedelaars, ware of vermeende, maakten het den dorpers zoo goed als den poorters op allerhande wijzen lastig en liepen als benden het land af. Op haalden aandrang van de Staten van Holland was 't dan ook, dat reeds Karel V in 1531 een plakkaat tegen de bedelarij uitvaardigde, dat wel gestreng was, doch niet op zoo barbaarsche manier het menschdom van de plaag verlost als zulks in Engeland onder Hendrik VIII het geval was, waar men niet minder dan twee en zeventig duizend bedelaars ter dood bracht.

Neen, zoo erg maakte de Keizer 't niet, maar toch: „bij dag noch nacht, heimelijk noch openbaar, op de straten noch in de kerken, voor noch in de huizen der goede lieden mag meer worden gebedeld, behalve door de „Religieusen Mendicanten”, door de „gevangens ende Lazarussen ende Melaetsen, dewelcke om Aelmoesen sullen mogen bidden so sy gewoonlick syn, hebbende de voorseyde Lazarussen hare Hoën, Hantschoenen, Mantels ende andere teekenen so dat behoort; op conditie so wanneer sy haer Water sullen willen maken, dat sy uit den Volcke gaen sullen”. Overtreding voor de eerste maal werd gestraft met gevangenis op water en brood, voor herhaling ter discretie van den gerechte. Eerbare reizigers mochten niet langer dan één nacht in gast- of godshuizen worden geherbergd. Arme lieden mochten niet van de eene stad of van het eene dorp naar het andere reizen en kinderen, die gingen „rabauwen”, bedelen of om brood bidden, werden met den „roede gecorrigeerd”. Om op al dergelijke overtredingen te letten, werden in alle dorpen en steden twee dienaren aangesteld. 't Moet echter gezegd worden, dat het plakkaat tevens de noodige zorg aanbeval voor wezenlijke armen en ongelukkigen. Evenwel, 't werd den bedelden verboden om „voortaen te gaen ende converseeren in Taveernen, Cabaretten noch ander gelycke Plecken” en zich te onthouden van het „spel van den Kegelen, Bollen, Teerlingen, ende ander gelycke verbode Spelen, op peyne arbitrael”. Toch werd het hun wel eens vergund de zorgen des levens te vergeten, want: „Consenterende ende ghedoogende, dat sy somtijds voor recreatie eenen Pot Biers met haren Huysvrouwen sullen mogen drincken, sonder hem nochtans droncken te drincken”.

Of dit bevel van den machtigen Keizer veel ten goede heeft uitgewerkt, mag wel betwijfeld worden, daar de Staten-Generaal in 1695 nog een plakkaat uitvaardigden, waarbij zij bepaalden, dat wanneer de Landdrosten bij de menigvuldigheid der bedelarij en landlooperij hulp noodig hadden, zij de dorpsklok moesten luiden en de bedelaars bij tegenstand dood geslagen mochten worden. In de Over-Betuwe werden in die dagen vier „bedeljagers” aangesteld, wier instructie bepaalde, dat zij een goeden hond moesten hebben en met een „houwer en geweer gewapend zijn”.

En niet alleen waren de bedelaars een plaag in dorp en stad, de straatrovers traden niet minder dier op. Zelfs in het prinselijk 's Gravenhage kende hunne brutaliteit geen grenzen, waarvan ons menig geval verhaald wordt. En niet altijd wachtten deze brutale lui de duisternis van den nacht af, teneinde hun prooi te bespringen, of hun buit te bemachtigen. In het jaar 1661 gingen twee dames een morgenwandeling in het Haagsche bosch maken. Onderweg ontmoetten zij twee Fransche kamerdieners, die haar medesleepten naar een herberg, diep in het bosch gelegen, en haar daar opsloten. Gelukkig wist een der dames door het raam te ontvluchten en van 't Huis ten Bosch hulp te halen. „Veile deernen” lokten de wandelaars op zijpaden en hieven dan een vervaarlijk hulpgeroep aan, waarop hare handlangers te voorschijn sprongen en hare slachtoffers mishandelden en afpersten. De advokaat Rooseboom en zijn nicht werden in 1666 bijna het slachtoffer van een paar straatrovers uit den zoogenaamd hooger stand. In den namiddag hadden zij een wandeling ondernomen door het Voorhout. Daar het weer hun bijzonder aanstond, liepen zij verder dan gewoonlijk, toen zij eensklaps besprongen werden door een paar mannen met onthloote degens, die den advokaat op den grond wierpen en zijn nicht aan een touw om den hals een eindweegs voortsleurden en haar daarna mishandelden en beroofden. De daders werden nooit gevonden.

In de stad was 't met de veiligheid nog treuriger gesteld, vooral bij duisternis. Zonen van deftige burgers, officieren, jonge advokaten, „Heeren van qualiteit” opgestaan van hunne drinkgelagen, pleegden in dronkenschap, ja, ook nuchter, de grootste schandalen en straatschenderij: ze sloegen de glazen in, mishandelden den eenzamen wandelaar, randden eerbare vrouwen aan. Waar de heeren voorgingen, volgden de dienaren. En daar allen gewapend waren, volgden meermalen moord en doodslag. Het behoorde volstrekt niet tot de zeldzaamheden, dat de ingezetenen door een woest rumoer uit den slaap gewekt werden: vloeken, kreten, gekletter van degens. Plotseling volgde een dof gekreun of gekerm;

daarna werd het stil. Maar 's morgens in de vroege zagen zij de dienaren van den gerechte een lijk opnemen en wegbrengen.

Waar nu dronkenschap dikwijls de oorzaak van dergelijke tooneelen was, is het gemakkelijk te begrijpen, dat er in de verschillende gemeentelijke verordeningen betreffende straatverlichting en straatbeveiliging, vooral bepalingen voorkomen omtrent het verlichten en sluiten van taveernen en er een politiedienst georganiseerd werd, welke vooral in den nacht de burgers tegen eventuele aanrandingen moest behoeden. Zoo vaardigde de Vroedschap van Utrecht een gebod uit, waarin bevolen werd „dat niemand zijn taveernen ofte Apotheken openhoude after der Xer uren in avont bi eenen koer van 1 pond”. En in 1403 gelastte dezelfde vroedschap mede om in den nacht vreemdelingen van de straten te weren, dat de waarden en waardinnen hunne gasten na 11 uur niet meer onverzeld langs de straten mochten laten gaan op verbeurte van tien pond voor elke overtreding.

Het overmatig gebruik van bier werkte het plegen van misdaden en baldadigheden schromelijk in de hand. Dronkenschap was toch in die dagen een alledaags voorkomende ondeugd, waaraan zelfs de meest achtbare leden van de meest achtbare vereenigingen en lichamen zich schuldig maakten. Vandaar de bepaling in vele reglementen voorkomende, dat een lid dronken ter vergadering verschijnende, buiten de deur gezet zou worden. En dat, om dergelijke toestanden te voorkomen, de gilden in de morgenuren vergaderden, blijkt wel uit de uitdrukking „na gehouden morgen-sprake”.

Niettemin waren dergelijke bepalingen en een algemeene straatverlichting niet voldoende om de misdaden, vooral in den nacht, te voorkomen, en kwam men langzamerhand tot een min of meer goed geregelde politiemacht.

In Amsterdam kreeg de schout — elders ook baljuw geheeten — de beschikking over 12 dienaren, die met handrotting en zijdegeweer gewapend, hem overal onderdanig moesten volgen en bijstaan in het opsporen en opbrengen van misdadigers. Als vergoeding ontvingen zij gedurende elf maanden twintig gulden, terwijl de twaalfde maand met dertig gulden betaald werd. Uit den aard hunner betrekking waren ze bij het Volk niet zeer gezien, dat hen daarom met den weinig eervollen naam van „rakkers” betitelde. Kwamen ze in de taverne om een hartversterking te gebruiken, dan diende men hun die toe in een glaasje zonder voet, om hen te dwingen het onmiddellijk te ledigen en niet te gaan zitten. In Utrecht werden zij zelfs verplicht bij elkaar te gaan wonen in een straat achter de stadswallen gelegen, die daarom de Diendersteeg werd geheeten. En daar bestond wel reden voor dergelijke geringschatting; want maar al te vaak maakten superieuren en inferieuren zich schuldig aan de grootste knoeierijen en afpersingen, waarbij zij niet schroomden gebruik te maken van de hulp van lichtekooien en slecht ter naam en faam bekend staande sujetten. Meermalen hield de schout, of zijn plaatsvervanger de onderschout, er een geheele bende van spionnen op na, die zich niet ontzagen misdaden te verzinnen of uit te lokken, deels om den schout te bevoordeelen, deels om zelf hun gerechte straf te ontkomen. Niet onverdiend was het derhalve als de goe-gemeente langs de straten zong:

„Schouten en Baljouwen
Grijpen als vrouwen!”

Mocht de politie bij dag en in den avond de vrees er eenigszins onder kunnen houden, pas had de nacht zijn valen sluier over 't aardrijk uitgebreid, of de misdaad werd wakker en vierde hoogtij. Weldra werden dan ook nachtwakers aangesteld en deed de nachtwacht met haar ratels haar intocht, welke, in navolging der Duitschers, de uren van den nacht uitriep of liever uitzong. Waren deze wakers in de eerste plaats aangesteld om op brand te letten, zij werkten ook mede om de veiligheid in de straten te verzekeren. In Amsterdam had men zelfs rijdende nachtwachts. In den aanvang was ieder burger om beurt verplicht als nachtwacht te fungeeren. In rustiger tijden kon men deze verplichting afkopen, of zich laten vervangen.

In Utrecht hoort men al heel vroeg van het „lichaam der Vijven”, dat macht gegeven was, om „allerley quaaddoenders, zoo mans als vrouwen, hoeren, schoyers, dieven, straatschenders en andere lichte gesellen, moedwil en onordentelijkheden bij nacht en ontijden op de straten bedrijvende, op de daad bij den kop te vatten en in de gevangenis te setten”. In 1464 werden daar voor 't eerst nachtwachts of ratelwachts aangesteld; bij dit besluit: „overdroegen Schepenen, Raide en Oudermans, dat men ordineeren zel XVI man, die alle nacht waken zellen, die uren verkondigen en die luden waarschuwen, dat sy tot haren vuur en keersen zien”. Dat deze nachtwachts door het nachtelijk gespuis nu juist niet met de noodige achtting behandeld werden, laat zich gemakkelijk raden. Doch de Vroedschap hield ze de hand boven 't hoofd en veroordeelde Matthys Peters tot 't verlies van zijn hand, omdat hij daarmede één der wakers verwond had. En om dergelijke handtastelijkheden in den vervolge zoo mogelijk te voorkomen, bepaalde zij, dat ieder, die 't waagde een nachtwacht in de uitoefening van zijne bediening te bemoeielijken, voor den Raad zou komen „in hemde en broeke” met een ontbloot zwaard in de hand als teeken, dat hij eigenlijk het leven verbeurd had. Bovendien zou hij den beleedigde vergiffenis moeten vragen en boete betalen. Onder de onrustige regeering van David van Bourgondië schijnt men in Utrecht ommeegaanders te hebben aangesteld, die binnen en buiten de stad wacht hielden. In 1555 werd bij ordonnantie een vaste wacht in het leven geroepen, die „geassocieerd met een

schoutendienaar of dienaers, bij avond ende nacht ommeegaen zullen, om deze stads straten te visiteeren ende vrijen, die welcke macht hebben sullen den breuckige ende andere personen, daer sylieden suspicie op hebben, te apprehenderen ende in der Schouten handen te leveren”. In 1571 werd een brandwacht gevormd uit burgers, die 's zomers ten getale van 12, 's winters van 16 de wacht zouden houden. Zij moesten van een handgeweer en een klepper voorzien zijn, „roepende elcke half ure wat die klok geslagen heeft, dragende voorts goeden toesicht, datter geen brant in de bergen in hun kwartier gesticht ende worde ofte inconvenienten gebeuren”. De onkosten werden betaald door de boeren uit de vier kwartieren der stad. De nachtwachts namen 's nachts hun intrek in de klepperhuisjes. In Amsterdam werden zij op militaire wijze gedrild en vormden een legertje van 400 man. Gaandeweg heeft men leeren inzien, dat, zoo uitgerust met klepper en stok, al zingend wandelende langs de straten, de klepperman zijn roeping miste en door 't geweld, dat hij maakte, den burgers den slaap benam en de boosdoeners waarschuwde. De klepper is hem ontnomen en hij zelf wordt vrijwel overal op stal gezet en gepensionneerd, terwijl de nachtelijke bewaking weer aan de politie is opgedragen.

In tijden van oorlog of troebelen werd de bewaking van wallen, muren en poorten toevertrouwd aan de gilden. Ieder lid daarvan was gehouden persoonlijk zijne plichten te vervullen en werd daarvan eerst op zestigjarigen leeftijd ontslagen. Behalve deze gewone gilden bestond ook nog het „gilde van schutten”, overeenkomende met „wijlen” onze schutterij, waarin 't een eer was opgenomen te worden. Het gilde van schutten trok meermalen mee ten oorlog. Om oploopen of een onverwachten aanval van vijanden te voorkomen, werden bij zonsondergang de straten afgesloten met zware ijzeren ketens, of ook wel door draaiboomen. Toen men daartoe te Utrecht in 1583 besloot, werden de kosten gevonden uit den verkoop der klokken van de omringende dorpen. Ook te Amsterdam was hetzelfde gebruik in zwang. Toen in 1624 ontevredenheid ontstond naar aanleiding van de ingevoerde boterpacht, en het volk op den Dam te hoop liep, werden de straten die toegang tot dit plein gaven, afgesloten, met uitzondering van de Beurssteeg, welke men vrijliet, om de menigte een goeden aftocht te verzekeren. Toen dit geschied was, sloot men ook deze af, tot de rust hersteld was. Tot in het laatst der achttiende eeuw hield deze gewoonte in de hoofdstad stand. Niemand onzer kan het onbekend zijn, dat de Fransche Furie te Antwerpen in 1583 mislukte, mede omdat men daar de straten door ketenen had versperd.

Te Utrecht heeft men „noch op den 24 Dec. 1610 zynde Kersavont die ketenen aen de straten afgebroken en oock rondom die nue — Neude — daarna oock die palen”. De draaiboomen bleven echter daar nog in wezen tot den 30sten Maart 1611. Op dien dag werden „alle die dreyboomen afgedaen en uitgegraven door die stad en om der walle en op het Janskerckhoff opdat sy niemant byten souden”.

Tot de wakers voor de veiligheid der stad mocht in die dage ook wel gerekend worden de „coert”, „koerwachter”, of torenwachter. In tijden van oproer, oorlog en bij brand verleende hij gewichtige diensten. Zoowel bij dag als bij nacht moest hij bij het slaan der klok het uur door middel van zijn blaasinstrument verkondigen, als om bewijs te geven, dat hij zelf niet ingeslapen was. Waar hij nu nog bestaat, laat hij slechts bij brand zijn tonen weerklinken.

P. FRANSEN JZN.

ZOMERAVOND.

Vijver ligt zoo mat te glanzen
In het avondzwoele bosch,
Tusschen zomergroene kanten
Van geboomte en vochtig mos.

Linde geeft den avondzegen
Met zijn breede bladerhand,
't Andre boomvolk luistert even,
Zwijgt van moeheid overmand.

Nog een vischje zilver-spartelt,
Deinen kringen licht en grauw,
Tot al kleuren zacht indom'len
In een droom van zwart en blauw.

J. S. DE RAAFF.

VEILIG.

Wanneer 'k mijn hoofd zoo zachtjes leg,
Zoo veilig aan je schouder,
Dan ben ik 't kleine kindje weer
En jij — véél jaren ouder.

Wanneer jou hoofd, soms éven maar,
Stil aan mijn borst komt rusten,
Is 't niet of moeders lippen nog
Jou, kleine jongen, kusten?

MIEN VERMEULEN—DUINKER.

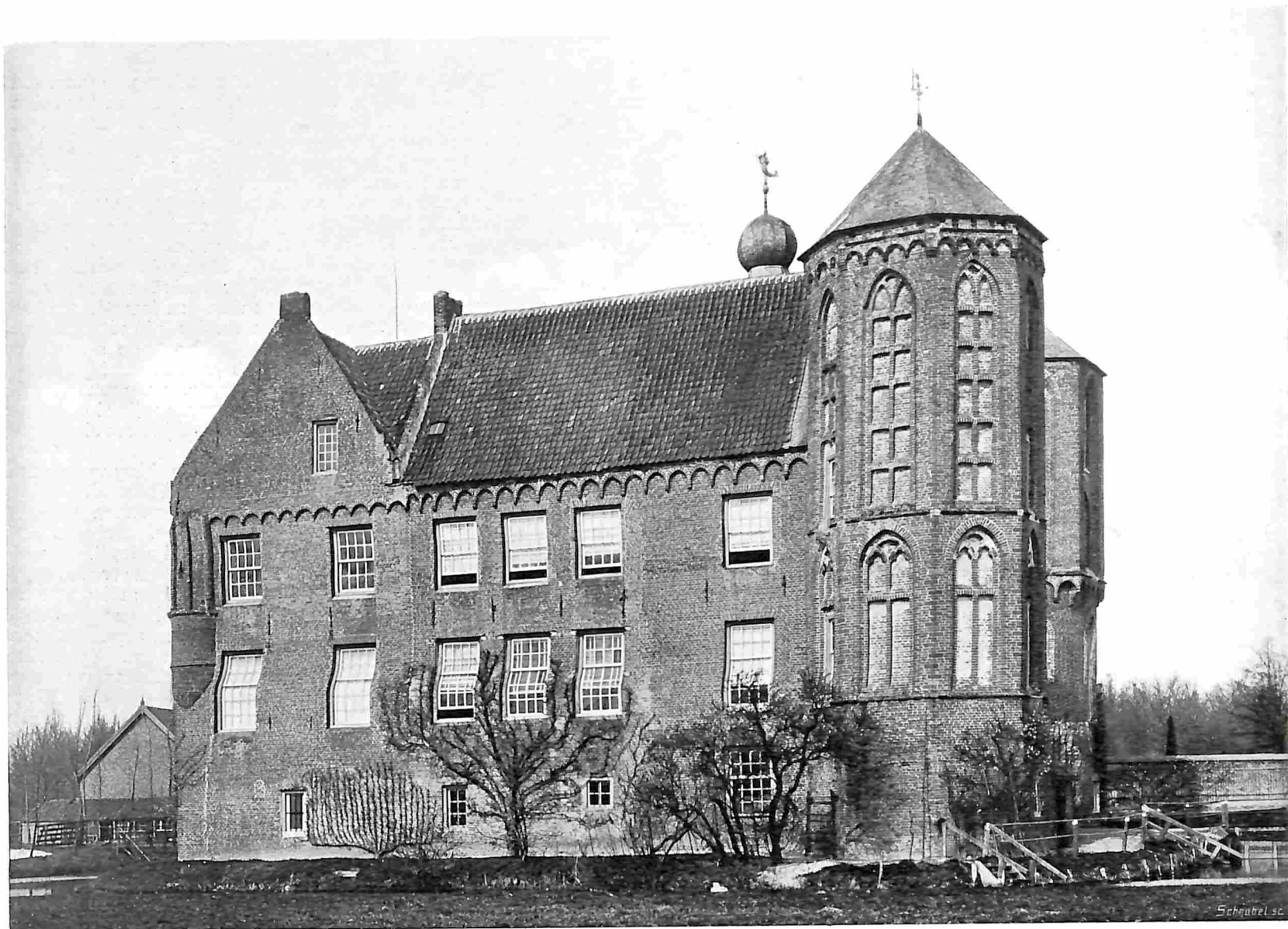

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL CROY. ACHTERZIJDE.

HET KASTEEL CROY.

(Slot).

IN de XVIe eeuw behoorde Croy aan het geslacht Dekker. In de zeventiende eeuw (1643, 20 Januari) werd Croy met Stiphout vereenigd, toen deze heerlijkheid door Don Franciscus de Mello, markies de La Tor de Laguna, — dien wij reeds vernoemden in 't voorgaande — overgedragen werd aan Jonkheer Jan Baptist van Elen van Gasborre.

Deze laatste was de eerste Heer van Croy, die door de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden erkend werd. Het is wellicht niet van belang ontbloot, hier een paar bijzonderheden aan te halen, die betrekking hebben op den zooeven genoemden Franciscus de Mello.

Hij was Markies de la Tor de Laguna, Graaf van Acumar, Onder-koning van Sicilië, Gouverneur van Milaan en later (1641) van de Nederlanden. Den 19en Mei 1643 werd hij in den veldslag van Rocroi door den Hertog van Enghien verslagen.

De graven van Acumar zijn afkomstig uit het stamhuis der Hertogen van Braganza, waaruit ook de koningen van Portugal sedert de XIVe eeuw afstammen.

Reeds den 31en Juli 1646 was de heerlijkheid Croy met Stiphout wederom in andere handen overgegaan.

Jhr. Everaert van Boschhuysen — vermoedelijk uit Alkmaar herkomstig — had haar toen bij koopcontract verkregen van den vorigen eigenaar, voormeld.

Nadat laatstgenoemde kooper in 1654 nog vermeld wordt als Heer van Croy en Stiphout, vinden wij in 1670 als dusdanig genoemd Philips baron van Leeftael, Heer van Eethen en Meeuwen, in het land van Heusden en Altena.

Na den dood van Johan Philips, baron van Leeftael, die Heer van Beek (bij Donk) en Waalwijk, Stiphout en Croy was, ging het kasteel met de annexe heerlijkheid over aan Johan Cante-reau, Markies van Assche, Baron van Velp bij Grave, erfstand-aarddrager van Brabant. Deze had Cornelia, Baronesse van Leeftael gehuwd, die den 15en September 1717 de heerlijkheid Stiphout en Croy verkocht aan Gerrit Willem, baron van Greve, colonel in dienst van den bisschop van Munster. De dochter van G. W. baron van Greve en zijne huisvrouw M. N. baronesse van Coudenhoven, heette Marie Agnes, en op deze ging na den dood harer moeder de heerlijkheid over. Zij huwde met Carel Adolph, baron de Lucque. Lucas Dekker kocht in 1732 de heerlijkheid van Carel Adolph voornoemd. Na Lucas Dekker werd Willem Dekker, den 13en Mei 1737, Heer van Croy en Stiphout.

Deze laatste, die tevens Heer van Ursen was, verkocht zijn

kasteel van Croy in 1740 aan Melchior Joost, baron van Someren van Vrijenes.

Toen hij in 1763, den 16en Mei, zijn einde voelde naderen, droeg hij de heerlijkheid, op voormelden datum, over aan zijne vrouw Aletta Wilhelmina Tulleken, douairière van Someren van Vrijenes, die de heerlijkheid reeds den 7en November van hetzelfde jaar aan Willem Augustus Sirtema, baron van Grovestins, een Friesch edelman, verpandde.

Eindelijk ging den 26en Juni 1772 de heerlijkheid bij verkoop over in handen van Jan Anthony van der Brugghen, majoor der cavallerie bij het regiment „Oranje” in Friesland.

Zoowel deze als zijn broeder Johan Carel Gideon (die het slot den 15en April 1778 kocht) hebben het kasteel van Croy belangrijke veranderingen doen ondergaan. Van de weduwe van laatstgenoemden Heer van Croy ging de heerlijkheid over aan hunne kinderen Jonkvrouw Jeanne Caroline Constance Wilhelmine en Georges Tammo Theodorus Adriaan, luitenant-colonel, van wien A. J. van der Aa in zijn Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden, IIIe Deel, blz. 136, aanmerkt, dat hij „hier eene kudde schapen bezit, die misschien de fijnste wol van ons land oplevert”.

Niettegenstaande de waarschijnlijkheid dier fijnste wolproductie van ons land, is Croy toch sedert jaren niet meer het eigendom van gemelde familie.

Het kasteel is sedert lang aangekocht door kloosterzusters, die het eens zoo beroemde slot met zorg en netheid bewonen. Verwaarloozing en verval van het slot is thans onmogelijk geworden en de eenvoudige kloosterlingen gevoelen er zich allicht beter gehuisvest dan hare soortgenooten in de wel-wat-fabrieksgebouwachtige nieuwe kloosters (uit 't midden der XIXde eeuw vooral) in Brabant.

Geen wonder ook, want Croy is een prachtig gebouw. „Wie de „Meyerij van 's Hertogensbosch bezoekt om deszelfs gezonde „luchtstreek . . . zal gewisselijk de streek niet vergeten, in welke „men het oude Menapië heeft gemeend weer te vinden. Tot die „streek, thans Peelland genoemd, behoort de heerlijkheid Croy en „Stiphout, en daar vindt men het schoone, Gothische gebouw. „Het wordt voor een der fraaiste kasteelen uit de gansche Meyerij „gehouden, en verdient . . . door iederen vreemdeling bezichtigd „te worden,” zegt Robidé van der Aa, voormeld.

Gaarne vallen wij hem hier bij.

Welk eene oude deftigheid, wat stille voornaamheid en wat

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL CROY. ACHTERZIJDE.

poëtisch gevoel spreekt er uit dit kasteel reeds bij den eersten aanblik. (Zie afbeelding blz. 532). Wat een innige, landelijke rust kenmerkt de binnenzijde van het inrijpavillon, welks ruime poort door een sierlijken achthoekigen toren beheerscht wordt. (Zie afbeelding blz. 529). De bezoeker, die onder zulk een poort doorwandelt, komt terstond onder den indruk, dien het kasteel op hem maken zal. Wederom bevindt hij zich voor eene gracht, waarover evenwel — in plaats van de oude ophaalbrug — een weinig sierlijke steenen duiker gewelfd is. (Zie afb. blz. 533). Zwarte hoektorens sluiten den burcht op de vier plan-versnijdingen in, terwijl een ter halver hoogte uit den cirkel in den veelhoek overgaande toren den voorgevel beheerscht. De peervormige spits brengt een aangename afwisseling in het wel eentonige en gedrukte der overige torenbekroningen.

Een geheel-rolronde toren verheft zich op den rechtervleugel, terwijl de toren aan de linkerzijde van den hoofdgevel ter halverhoogte in een veelhoek overgaat. Uit dezen laatsten hoektoren zijn sedert lange jaren de fraaie antieke ramen en profielsteenen verdwenen en vervangen door de onooglijke XIXde eeuwsche ramen, die thans het gebouw ontsieren.

Op de volgende afbeelding bemerkt men terstond, dat de middeltoren, die nu zijn geprofileerd tweelichtraam vertoont, daardoor veel slanker van uiterlijk wordt dan op de vorige afbeelding.

De afdekking van den rolronden hoektoren door een achthoekig dak is niet origineel en ook niet esthetisch opgelost. Een afgeknotte topgeveltoren (ter rechter) verhoogt de schoonheid van den bouw geenszins. (Zie afbeelding blz. 546).

De overige afbeeldingen vertoonen ons het kasteel aan den achtergevel, wiens bouwkunstige vormen nog haast geheel ongerept bleven.

Wat een sierlijkheid stralen die rijzige vormen af van den hoektoren die op de afb. op blz. 534 op den voorgrond treedt en daar het centrum der bouwkunstige ordonnantie vormt. Hoe verre overtreft die toren — ook als zwerige loodrechte opbouw — den aan zijne lichtvensters vooral, maar ook door den weinig sierlijken overgang ter halver hoogte misvormden hoektoren ter rechterzijde.

Hoe schoon de vensters van dezen laatsten toren voorheen geweest zijn, kan men gemakkelijk vaststellen door vergelijking met de goed-geproportioneerde vensters, die den rijzigen achthoekigen toren — in het midden van de hierbovenstaande afbeelding — versnijden. In twee lagere en een hogere verdieping, door bindlagen en muurbanden onderscheiden, worden de tweelicht-vensters der hoogste verdieping door vijf traversen in zes kleine partijen verdeeld.

De kroon- of gootlijst heeft slechts weinig geleden, zoodat deze

hoektoren een volledig beeld geeft van de voornaamheid van het kasteel in zijn oorspronkelijke vormen.

De beide naast dezen hoektoren opstijgende topgevels met hunne afdekkingen, de met logische zadeldakjes beschermde trapjes, die deze gevels versnijden en bekronen, en de oude arcaturen en kleine rondboogjes onder de gootlijsten en aan den basis der hoogopstijgende topgevels vervolledigen het beeld van het oude slot, dat dan voor onze oogen steeds scherper en duidelijker opstijgt uit de nevels van 't verleden.

Wel is waar spreekt de rolronde hoektoren, die bovenstaande afb. (ter linker) te zien geeft, méér van stoere kracht en weerstandsvermogen tegen zijne bestormers dan de overige, maar toch wint de fraaie achthoekige toren, die op voormelde plaat (ter rechter) op het ongunstigste vlak te zien is, het verre van den eerstgenoemden.

Tot slot nog een enkel woord over den bouwtrant, die minder Brabantsch is dan men zou verwachten. De wijze waarop de trapgevels versneden zijn en de harde overgangen van den middeltoren en den ter linker daarvan geplaatsten hoektoren (zie afb. blz. 533) zal men in Brabant — aan de overige kasteelen — niet terugvinden. Zelfs niet aan de kasteelen in laat-gothischen stijl!

Het naburige kasteel van Gemert heeft in zijne trapgevels maar weinig gemeen met die van Croy, ook al vergelijkt men hunne onderdeelen (uit juist denzelfden tijd) aandachtig met elkaar.

De stijl van het kasteel Croy is de laat-Gothische, dien men in dit gedeelte van Brabant gerust van 1400 tot 1580 kan tellen. Tot ná 1600 blijven zelfs de kasteelen zoowel als de kerktorens nog geheel aan de oude bouwtraditie vasthechten. Geen wonder! Zij ontleenden aan het verleden niet alleen een schat van sierlijke en sedert eeuwen beproefde en steeds verjeugdijgende vormen, maar ook hunne voorname afkomst, hunne vrijheid en de oude voorrechten, die aan kasteelen en torenhallen zoo vaak verbonden waren.

De kasteelenbouw stond evenwel met het einde van het Gothische tijdvak aan het einde zijner ontwikkeling. Sedert de uitvinding van het buskruit en de geleidelijke verbetering van het geslacht, had de vroeger zoo sterke toren achter eene vaak zeer diepe en breede gracht zijne betekenis verloren. Het kasteel verloor echter zijne betekenis geheel en al in het begin der XVIIde eeuw, toen het gaandeweg tot den rang van een „deftig landhuis” (zelfs zonder grachten en torens!) daalde.

Om deze laatste soort van kasteelen vlecht de sage hare schoonste liederen niet! Neen, zij wijst ons steeds op de oude roemrijke burchten uit het romaansche en gothische tijdvak, welk laatste vooral den kasteelbouw „groot” gemaakt heeft.

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL CROY VAN TERZIJDJE.

Het laat-gothische kasteel van Croy, dat volgens zijne architecturale vormen uit de 16de eeuw moet dagteekenen, is daar weer het bewijs van.

DR. C. F. XAV. SMITS.

JACHTVOGELS.

WE hadden in de laatste week van de zomervacantie een echt fazanten- en patrijzenlandje ontdekt, een kwartiertje achter de groote Veluwsche zandverstuivingen tusschen Ede en Lunteren. Daar stond een armoedig geval van een boerenhutje met een paar magere akkertjes bouwland, een stuk knollen- en wat afgemaaid roggeland met piekerige stoppels boven den grijzen zandgrond. Het terrein lag in alle opzichten zeer gunstig voor onze ornithologische operaties, want de fazanten, korhoenders, patrijzen en wulpen, die op de heideplekken, tusschen de dennenaanplantingen en in de stuifzanden hun verblijf hielden, wisten heel goed, dat zij van den ouden boer met zijn huishoudster evenmin iets kwaads te duchten hadden als van den suffigen waakhond. En wijl hier geen stroopers waren, omdat de jacht-opziener dicht in de buurt woonde, leidden de vogels er een onbezorgd leventje.

Een smalle streep van het eikenhakhout schoof eenige meters naar voren in het bouwland, in de uiterste punt maakten we in de struiken nog een soort borstwering van heistronken, gras en takken, om minder gezien te worden, en daar hebben we toen een heerlijken nazomermiddag gesleten, verscheidene koningen

kleuren! Slechts het vederkleed van den levenden diamant onzer stroomen, van den ijsvogel, evenaart in rijkdom van kleuren den fazantenhaan, en noch de geel-met-zwart-en-roode wielewaal, noch de Vlaamsche gaai met zijn contrastkleuren, geven zoo'n kleurenspeel en zooveel gratie te aanschouwen als hij. En het schijnt, dat hij er zich wel van bewust is ook. Deftig en afgemeten doet hij met opgeheven staart eenige passen, staat dan weer stil, kijkt achterom of de hennen hem wel volgen, en nu klept hij met de vleugels, loopt door de akkervoor naar het roggeveld, zoodat wij hem een oogenblik uit het gezicht verliezen, en begint daar zeer prozaïsch als een gewone boerenkip te scharrelen en te krabben in den grond, dat het een aard heeft. Even later verschijnen de bruingrijze hennen ook weer, en volgen het doorluchte voorbeeld. Ze hebben niet zoo'n langen staart aan den kop. In de verte bemerk ik nog een paar wijfjes, die vermoedelijk ook bij dezen haan behooren, want een mededinger en in de heidestruiken hooren we nog duidelijk kôk, kôk roepen. Daar zit dus waarschijnlijk ook een familie fazantjes. De groote spiedt om zich heen. In de struiken scharrelt een winterkoninkje ding niet om zich heen hebben, want met een nijldigen houw hakt hij naar den rustverstoorder, die met een uitdagenden triller in de bovenste takkenverdieping vlucht. Onderwijl zijn nieuwe bezoekers verschenen.

Een zevental patrijsjes, mannetjes zoowel als wijfjes, zijn

te rijk. We betrokken onzen post uit het hakhout, om door de waakzame vogels niet te worden opgemerkt, en in het hooge bruine heidekruid lagen we weldra languit, het hoofd in de handen, den kijker klaar, wachtende op de dingen die komen zouden. Een troepje meezen trekt over ons heen, we kijken nog even of er zwarte- of kuifmeezen tusschen zitten, maar 't blijken zoowat allemaal pimpeltjes te zijn, terwijl hier en daar een zwartgestriemde gele borst den brutalen koolmees ver-raadt. Een roodborstje zit te snikkeren, en op een hoop boonenstaken rechts zit nog een pietje, dat naar 't geluid te oordeelen, wel een heggemuschie zal zijn. Om hem goed te kunnen opnemen, moeten we vlak tegen de zon in zien, en dat is erg moeilijk. Juist vestigde ik al m'n aandacht op een sperwer die hoog over de heide trok, zoodat slechts het kruisvormige silhouet zijn identiteit aanwees, toen mijn makker mij aanstootte, en fluisterde: „Daar komen er 'n paar!” Onmiddellijk volgde ik met mijn oogen zijn vage hoofdbeweging en bemerkte aan den rand der heide een pracht van een fazantenhaan, den kop luisterend naar voren, den langen staart slepend op den grond, een waardig vertegenwoordiger van 't geslacht Phasianus. Achter hem stonden twee wijfjes, veel eenvoudiger gekleurd dan hun heer en meester; dat is usance in de hoenderwereld. De haan, dien wij op een afstand van misschien vijftien meters voor ons zagen, was een prachtexemplaar. De gouden zomerzon goot hare stralen over den donkergroenen, weerschijsden den kop met de roode ahangsels, over den glinsterenden rug en borst, zoodat alles begon te schitteren en te blinken als edelgesteenten. Bijna tropische

ook uit de beschermende heide gekomen, en krabben lustig in het warme zand. 't Schijnt hun niet zoo zeer om voedsel te doen te zijn, veeleer nemen ze zandbaden, een liefhebberij van vele vogels, vooral hoenderachtigen. Wie dat wel eens een gewone kip of huismusschen heeft zien doen, kan het zich ook heel goed voorstellen van de patrijsjes. Met zoo'n echt welbeschouwer duidelijk wordt, dat het den vogels goed doet, zoo'n warm zandbad. 't Is voor het ongedierte, weet u. Ik heb roodborstjes en lijsters ook wel eens „droog” zien baden, maar dat haalt nog niet bij het gekriewel der patrijzen. Dat schudt, weintelt, spartelt en schurkt in het lekkere warme zand soms een halven middag lang, en dan liefst in allerlei onmogelijke houdingen: pooten en vleugels zoo ver mogelijk uitgestrekt, of op den rug, de pooten in de lucht, zoodat de fijne parelgrijze borstjes met de kastanjebruine hoefijzervlek zooveel mogelijk warmte van het koesterende Augustuszonnetje opvangen. De fazantenhaan schijnt dat onwaardige gedoe op zijn terrein erg ongepast te vinden. Met een onbeschrijflijk komiek gezicht kijkt hij de vergenoegde patrijsjes een oogenblik verbolgen aan, hij schijnt er over te denken ze maar te verjagen, maar dat komt niet goed uit met zijn majesteit; daarom roept hij zijn harem bij elkaar, draait zich om, en verdwijnt in de heidestruiken bij dennetjes. Nu kunnen wij al onze aandacht aan de patrijzen wijden. Door den kijker kunt u duidelijk zien, dat ze de oogen dicht hebben van genot en hun tevreden zacht „krieuw krieuw” duidt eveneens op groote behaaglijkheid. Dat geluid lijkt precies op het kraaien van fazanten, en ook wel een beetje op het hooge „kroe kroe” van het waterhoentje, maar dat is toch eigenlijk weer anders. Het dringt niet bijzonder tot je door, en de gewone slenteraar-wandelaar kent het niet. Wie veel voetstappen op de Veluwe heeft gezet, weet ook, dat er verbazend veel hoenderachtigen voorkomen. Patrijzen en fazanten legio, korhoenders wat minder, maar toch ook nog verscheidene. Ze leggen alle drie een verbazend groot aantal eieren. Van de eerste twee, die er meestal van 12—20 hebben, zijn ze niet gemakkelijk uit elkaar te kennen, die van het robuste korhoen kunt ge niet met anderen verwisselen, ze zijn leverkleurig met geelbruine vlekken en puntjes. Die van fazant en patrijs zijn effen groen- of geelbruin, net kleine donkere kippen-eitjes. De eerste is soms een verregaand slordige moeder. Zij deponeert niet zelden een paar eieren in een toevallig gevonden nest van een patrijsje, dat die gave maar goedwillig accepteert, en later te zorgen heeft, dat er onder de jongen geen huiselijke verwikkelingen voorkomen. Men kan ze ook heel goed door een tamme kip laten uitbroeden. Zij verlaat ook veel eerder haar nest dan de meer zorgzame korhoenders en patrijsjes, die soms een roerende aanhankelijkheid voor hunne broedsels toonen. Verscheidene zijn op het nest door de wreede messen der maaimachine, de scherpe zeis, of de zware plaggenhak onthoofd. De patrijs heet in de boeken *Perdix perdix* L. Die naam vindt haar ontstaan in de sage van *Perdix*, de zoon van *Daedalus'* zuster, die door deze uit ijverzucht boven van den tempel van *Minerva* werd geworpen. De godin der wijsheid had echter medelijden met hem, en veranderde hem in een patrijs. Sinds bleef de vogel dien naam behouden, en, bevreesd zijnde voor een val, durft hij zich nog altijd niet hoog verheffen, zooals de andere vogels. Met de houtsnip is hij wel de meest gewilde jachtvogel. In *De Levende Natuur* XIV. blz. 236, vind ik de mededeeling, dat er jagers geweest zijn, die er op één dag 400, 540, ja zelfs 800 schoten, en dat er jachten gehouden zijn, waar er in één week 8500 (!) sneuvelden. Waarlijk, zulke „Zahlen spreken”.

Nog meer hoenders, zoowel fazanten als patrijzen alsmede een paar kromsnavelige wulpen, hebben wij dien middag bespied, doch op de forsche staalblauwe korhanen met hunne haast oranjeleurige wijfjes wachtten wij tevergeefs. Wel hoorden we van tijd tot tijd hunne stemmen achter ons in de zandverstuivingen, wel vonden we daar op onzen terugweg de breede voetsporen in de vochtige valleien, waar ze aan de bessen der kraaiheide geplukt hadden, en wel zagen we overal hunne uitwerpselen in het mulle zand, doch de vogels zelf hebben we niet meer te zien gekregen.

Op de een of andere wijze waren ze zich van onze tegenwoordigheid bewust geworden; alleen heel in

de verte op een heuveltje stond een mannetje als een zwart figuurtje tegen den helderen hemel afgeteekend. Er wordt op de korhoenders niet zooveel jacht gemaakt als op de andere hoenders. Slechts in Engeland is hij, met de „grouse”, de „ptarmigan” en de „capercaillie” de jachtvogel bij uitnemendheid. Daar gaat alles den 12den Augustus naar de Schotsche hooglanden: „the rush for the moors”.

Na dien middag ben ik niet meer in de buurt geweest. Eigenlijk ontbrak mij een beetje den moed, want ik vrees dat er niet veel meer van mijn hoenders zal zijn overgebleven; de kwade tijd is voor hen aangebroken. Er wonen op de Veluwe geweldige Nimrods, en sinds de herfst in het land is, heeft al menig patrijsje, fazant of korhoen een vroegtijdigen dood gevonden door het moordend lood. W.

ATJEH.

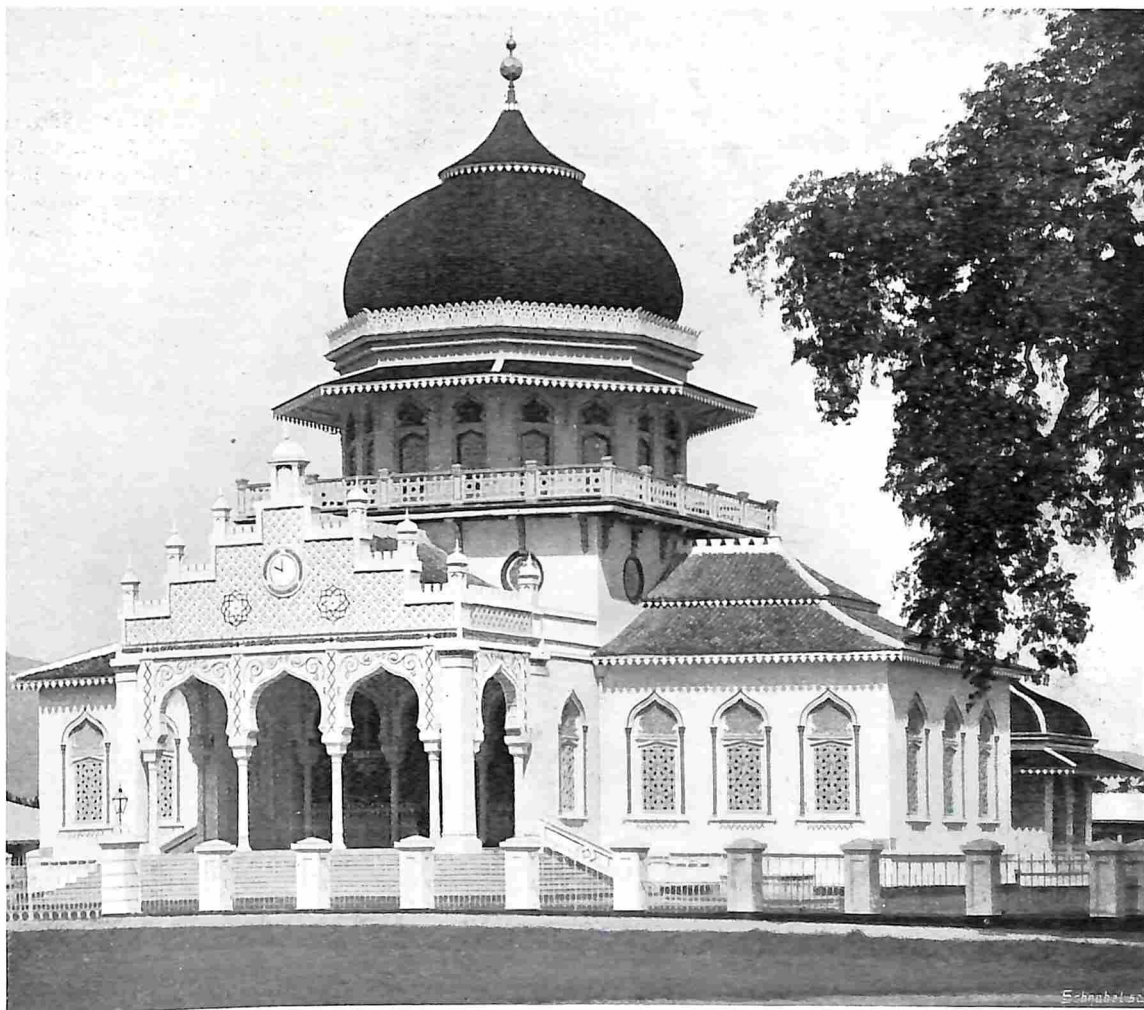
DANKBAAR voor het mij geschonken verlof, heb ik in gezelschap van overste Baron van Heerdt, eenige officieren te paard en een kleinen troep, verschillende tochten in het terrein gemaakt. Een dezer tochten zal ik hier beschrijven.

In den vroegen morgen verlieten wij Kotta-Radja, de zeer smaakvol aangelegde en uiterst zindelijke hoofdplaats.

Achter de officierswoningen gekomen, wees de overste mij de plek waar vroeger een met lantaarns voorzien hek gestaan had, om kwaadwilligen te weren. Daarna reden wij door het gedeelte binnen de voormalige „geconcentreerde linie”, d. i. het terrein, dat steeds onder ons gezag is gebleven, het terrein dus, dat Pruys van der Hoeven in '85, nadat de kranige van der Heyden voor hem had moeten plaats maken, door een ring van posten, waarlangs een ceintuurbaan, had laten beschermen. 't Is een heel klein stukje grond. Vóór dien postenketen had men een 1000 M. diepe strook laten raseeren, om alle aanvallen reeds van verre te kunnen signaleeren, dekkingen in het voorgelegen land onmogelijk te maken en dus beschermd te zijn tegen overvallen.

In die dagen had men dus niets gedaan om den tegenstander te verslaan, men had kalm berust in den toestand van onmachtig „schuilhoekje spelen”. Ja, nog erger dingen gebeurden in dien tijd en later. Met kwistige hand had ons gouvernement aan den beruchten Toekoe Oemar geweren uitgedeeld, om daarmee en met Atjehers voor geld andere Atjehers te bevechten. Intuschen bleven onze troepen thuis. Toekoe Oemar's afval is den onzen echter duur te staan gekomen. Menige Ned. Indische krijgsman is getroffen door het aan den vijand verstrekte lood en menig geweldig gevecht is geleverd moeten worden, eer het ten slotte aan de heldenfiguur Van Heutsz gelukte ons gezag overal te doen zegevieren. Hoe geheel anders is de toestand nu!

Als vredige marktgangers verlieten wij de hoofdplaats, reden door een rijk bebouwd land en kwamen bij den voormalige post

ATJEH. MOSKEE TE KOTTA RADJA.

Ketapan Doewa, waar nu een Chineesch huis staat, in een tuin van veldvruchten.

De nu volgende „vrije strook” van eertijds, draagt nog immer de kenmerken van verwoesting. Ze is uitgestorven en ligt vrijwel braak. 't Is of de Atjehers die plek niet meer willen ontginnen.

Over den met prachtige energie gelegden grintweg van luitenant Help trokken we nu door den Glétaroen Pas, waardoor ook de dappere Pel zijn beroemden tocht eens gemaakt heeft en bereikten langs de kampong Lampaja na twee uren het thans als gezondheids-etablisement dienende Lhonga, tevens standplaats voor den controleur van de 25 Moekims der Zuidelijke afdeelingen.

Alles is hier vredig en rustig, een vriendelijk, uitnodigend oord. En hier toch begint het gebied van dien fellen tegenstander Oemar. De weg voerde nu verder over een door het Bestuur aangelegden colonneweg over den Glé-Loedah of Spuwberg, eertijds het toneel van bloedige gevechten.

De natuur is hier machtig schoon.

Aan de Oostzijde 1000 M. hooge, dicht begroeide bergen, aan de Westzijde de groote Indische Oceaan.

Na een korten tijd kwamen wij aan een strandstrook, die door eene diepe, ondoorwaadbare lagune van het eigenlijke strand is gescheiden. Tijdens Oemar's verzet was deze strook, evenals de daaraan grenzende berg, met tal van vijanden bezet, zoodat een doortocht voor onze troepen niet anders dan met ontzettende verliezen en groote voortvarendheid mogelijk was. Er zijn hier schitterende heldendaden verricht, er zijn hier zeer vele moedige mannen gevallen, voor de eer van de vlag, voor de eer van den fieren Nederlandschen naam.

En nu reden wij daar, een luttel aantal ruiters en een klein troepje. Verscheidene Atjehsche mannen en vrouwen kwamen ons tegen, terwijl zij de producten van hun vlijt marktwarts brachten. Niet de minste vrees of afkeer legden zij aan den dag.

Zoo naderden wij Lepong en bezochten daar den officier, die met een paar groepen daar gevestigd was in een bivak.

In Lepong had een klein voorval plaats gehad. Een zekere Waki Amat had in vereeniging met Teungkoe Meusé (geestelijk hoofd) en eenige volgelingen, om onbegrijpelijke redenen een aanval gedaan op het even Zuidelijk als Lepong gelegen Seudol, waar tot dekking van den wegaanleg een troepje infanterie aanwezig was.

Een schildwacht en een Amboneesch sergeant werden, vermoedelijk in slapenden toestand, overvallen en de geweren buit gemaakt. Daarop hadden deze lieden de woning van den Imeum (hoofd van de Moekim) Lepong verbrand. Tot bescherming nu van deze kampong was aldaar een kleine troep maréchaussée's gelegerd, die tevens opdracht had Waki Amat en Teungkoe Meusé op te sporen en onschadelijk te maken.

Waki Amat was reeds in onze handen, maar T. M. wist zich nog met zes volgelingen schuil te houden in het gebergte.

Om een beeld te geven van de manieren van vele Atjehers onder elkander diene het volgende.

Kort vóór onzen tocht had een der volgelingen van T. M. verzocht naar Lepong te mogen gaan „voor zaken.”

ATJEHSCH E JONGENS.

door den stroom. De stroohoed op den gebruinden kop, wakker uit de oogen ziend, geven zij een beeld van mannenkracht, die ferme kerels, die hitte noch vermoeienis tellen en gevaar voor niets achten.

In de kampong Lepong werden wij verwelkomd door de hoofden, die ons jonge klappers en ververschingen aanboden. Hoewel het er vrij zindelijk was, maakte het geheel toch een tamelijk armelijken indruk, minder fleurig zag het er uit dan in elders gelegen kampongs. De huizen vertoonden weinig verfraaiing, maar dit kan wel het gevolg zijn van het feit, dat Lepong behoord had tot het gebied van Oemar en de kampong indertijd door de onzen geheel in de asch werd gelegd. Toch was ook hier, zelfs bij vrouwen en kinderen, niets te bespeuren van vrees of afkeer. Men liet ons gewillig het inwendige der huizen zien, het maken van weefsels en het bereiden van het maal.

Onwillekeurig rees bij mij de vraag, of al die grievende verwijten, die men in onze volksvertegenwoordiging het Indische leger doet, wel verdiend zijn, of werkelijk door de Nederlandsche troepen zoo meedoogenloos wordt omgesprongen met de bewoners, of werkelijk lichtvaardig vrouwen en kinderen over de kling worden gejaagd en mannen gedwongen worden hunne landgenooten te verraden. En toch, hier waren wij in het hart van het voormalig verzet. Hier heeft meer dan tien jaren lang de ijzeren vuist geregeerd. Niets maakte den indruk van ontevredenheid. De belastingen waren zonder tegenkanting of moeite tot den laatsten cent geïnd, de heerendiensten werden nauwgezet vervuld en daardoor ook aanmerkelijk verminderd, de bevolking ijverde, zooals uit alles bleek, naar een ordelijk, geregeld, vreedzaam bestaan. Neen, men wil hier en overal in het Z., rust, vrede en welvaart en daarom is het te wenschen, dat het gouvernement nu ook spoedig scholen sticht en de hoofden grondig onderwijs doet genieten. In den middag reden we terug. De hitte was nu bijna ondraaglijk. Het was schier 100 graden.

Dapper, kloek Indisch leger, dacht ik weer. Wat vergt men ontzettend veel van u en hoe gering is de dank, dien ge inoogst. Bij zulk een atmosfeer de hoogste bergen bestijgen, voortdurend het uiterste van de krachten te eischen, het is eerbiedwekkend inderdaad.

Nu ging de tocht van af Latha door de Beradin kloof, welbekend door de vele gevechten, die ook daar zijn geleverd. Het is een vruchtbaar, prettig landschap, waar men rijke sawah's opmerkt.

Laat in den avond kwamen wij weer te Kotta Radja. Ik had gelegenheid tal van officieren en ambtenaren te spreken en het viel mij op, hoe vrij en ongedwongen ieder zijne meening gaf. Daar was geen zweem van de lust om het een of ander te verbergen waar te nemen. Ieder sprak ronduit en gaf me de meest welwillende inlichtingen. Ik kreeg de vaste overtuiging, dat een elk vertrouwen had in den toestand en dit schijnt me ook terecht. Men heeft te doen met een volk, dat reeds in vroegere tijd deed aan zeeroof

ATJEHERS AAN HET WERK.

en onderling steeds in oorlog leefde. Een dergelijk volk kan natuurlijk niet met een donderslag beschaafd worden. Bovendien zijn ook de godsdienst en het drijven van enkele geestelijke hoofden hinderpalen, om onzen invloed geheel ongestoord te doen gelden. Telkens doen zich nog kleine onlusten voor, niet steeds tegen het gouvernement, maar even goed tegen de eigen hoofden. Kwaadwilligen vormen zich dan tot benden om zich in de wildernis terug te trekken en zich schadeloos te stellen door roof en geweld voor hun vermeend onrecht. En dit zijn de benden, die door onze troepen worden nagejaagd. In het diepste binnenland, waar onze macht nog maar kort ingewerkt heeft, vindt men natuurlijk nog de meest hardnekkigen. Dáár is de pacificatie nog niet geheel voltrokken. Daar is voor de troepen 't meest te doen. Veel vijanden krijgen ze niet tegenover zich, die tijden zijn voorbij. Voor de beweeglijkheid is het dus beter, dat met kleine afdeelingen wordt uitgerukt.

Deze verzetslieden bevechten niet alleen onze legermacht, maar *eischen* met geweld, op straffe van plundering, hulp van de ons welgezinden; ziedaar de groote moeilijkheid. Er zal dus nog tijd noodig zijn om ook daar geheel te zegevieren. Maar we mogen zeggen: wij beheerschen den toestand, en dat is veel. Zeer zeker zullen er fouten

ATJEHSCH E VROUWEN.

waar wel niemand den moed zou hebben met harde stem te beschuldigen.

gemaakt worden, doch waar geschiedt dat niet? en om nu een felle, kwaadaardige critiek uit te oefenen op de mannen, die ginds hun talent en hun leven offeren voor een zoo moeilijke taak, ze neer te halen en te verguizen, dat moet mijns inziens, laag en onvaderlandslievend heeten.

Worden er op Atjeh dan nooit wrede heden bedreven? „Ja,” zal ik volmondig antwoorden. Ja, wel eens, maar ik voeg er onmiddellijk en oprecht bij: ze worden met de meeste gestrengheid bestreden en gestraft, en dat zouden ze in gelijke mate gedaan worden door onze hooggeachte leiders daar ginds, ook al verstomde het reclame-geschetter hier in het land van eenigen, die door dat schetteren *moeten* schitteren.

In Kotta Radja bracht ik nog een bezoek aan het kerkhof. Ik stond daar te midden van de graven dier duizenden die met het zwaard in de vuist gevallen zijn, hunne roeping vervullend. Ik las aandoenlijke opschriften, die vrouwen, kinderen en kameraden op de grafteekens hadden geplaatst: ik dacht aan de vele jonge levens, die reeds in de lente waren weggerukt, aan de vele diepbedroefden die achterbleven.

Het kerkhof te Kotta Radja is een plekje, waar wel niemand den moed zou hebben met harde stem te beschuldigen.

A. VOGEL.

IETS OVER GEWAPEND BETON.

VAN den algemeen bekenden Rijksbouwmeester, den Heer C. H. Peters, las ik in een artikel, waar hij een overzicht geeft van onze Bouwkunst gedurende de laatste vijftig jaren, de opmerking: „dat het nieuwe toovermateriaal, het gewapend beton, in plaats van een zeer nuttig kelder- en vloermateriaal te zijn, zoo gaarne iets *meer* zou willen wezen.”

Mij dunkt dat het al mooi op weg is, zulks te worden en dat 't niet lang meer zal duren of het gewapend beton is het bouw-materiaal bij uitnemendheid.

Wat maakt men daar in onze dagen al niet van!

Beton is een mengsel van Portland-cement, grint, zand en water, dat de eigenschap heeft na versteening bijzonder hard te worden. Als zoodanig was het reeds bij de Romeinen bekend en werd er ook in de Middeleeuwen gebruik van gemaakt. Tegenwoordig wordt het op groote schaal toegepast bij bouwwerken, die aan den invloed van water zijn blootgesteld, in de plaats van gemetselde funderingen; vervolgens voor bassins en rioolbuizen, voor vloeren, traptreden en dakpannen. Op de indertijd gehouden wereldtentoonstelling te Chicago zag men zelfs een standbeeld van Columbus van beton, evenals een van cement vervaardigd beeld van Germania.

Gewapend beton bevat echter nog een bestanddeel meer, n.l.

ijzer. De reden waarom men ijzer door het beton werkt, moet in 't volgende gezocht worden. De kracht die er noodig is om den samenhang eener stof te verbreken, noemt men hare breukvastheid. Nu is de samendrukkende breukvastheid van ijzer vrijwel gelijk aan de uittrekkende. Dit is met beton niet het geval. Terwijl het aan druk een buitengewoon grooten weerstand biedt, is het tegen uitrekken niet bestand. Wanneer men nu een balk bijvoorbeeld gebruikt als legger van een vloer of zolder, dan zal deze bij een eenigszins zware belasting doorbuigen. De bovenkant wordt korter, de benedenzijde langer. De eerste wordt samengedrukt, de laatste uitgerekt. Vervaardigt men dus dezen balk van beton, dan zal hij, bij belasting, spoedig breken. Om dat te verhinderen, worden in het onderste gedeelte ijzeren staven gelegd. Deze hechten zich zoo vast aan 't beton, dat zij er als 't ware één geheel mee vormen, en bij doorbuiging niet van

elkander zijn te scheiden. Zooals ik hier een voorbeeld gaf van een balk, is het natuurlijk bij iedere constructie mogelijk op dergelijke wijze ijzer en beton te vereenigen.

De uitvinding van het gewapend beton wordt algemeen toegerekend aan een Parijschen tuinman, Joseph Monier genaamd, die er in 1868 plantenkuipen van vervaardigde en zijne vinding later ook toepaste op riolen, bassins, vloeren, enz. Thans zijn we reeds zoover gevorderd, dat men er, zooals wij zooveel zeiden, niet alleen trappen, vloeren, zuilen, schoorsteenen, regenbakken, kelders, watertorens, beschoeiingen, maar zelfs geheele huizen van fabriceert. Tot heden las ik echter nog nergens, dat men ook vaartuigen van gewapend beton maakt. Een firma te Enkhuizen vervaardigde in hare werkplaatsen een motorbootje, dat voldoet aan alle eischen, welke men aan een dergelijk vaartuig mag stellen. Op nevensgaande afbeelding ziet men het geraamte van de boot, terwijl een ander plaatje het bootje na de voltooiing te zien geeft.

Een der grootste voordeelen van gewapend beton als bouw-materiaal voor hotels, kerken, scholen en andere gebouwen is wel dit, dat de vrees voor brandgevaar geheel en al is uitgesloten. Bovendien leerden de aardbevingen te San Francisco, Messina en Reggio, dat huizen van gewapend beton vervaardigd zeer goed bestand zijn tegen hevige aardchokken. Een waterreser-

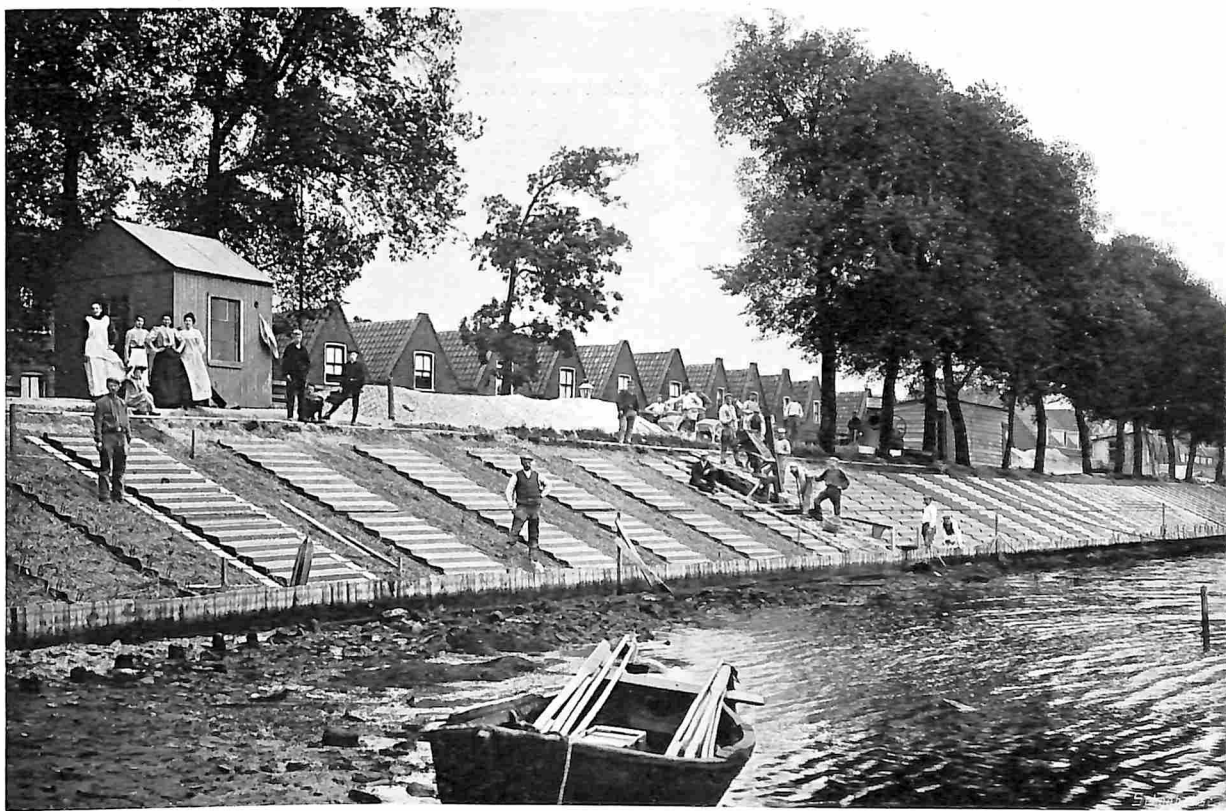

Foto B. Reekers.

GLOOIING VAN GEWAPEND BETON. HET ZAND TE HOORN.

Foto B. Reekers.

MOTORBOOTJE VAN GEWAPEND BETON.

voir van 400 M³. inhoud en gebouwd van dit materiaal bleef eveneens onbeschadigd. Een niet minder belangrijk voordeel is de groote soliditeit en stabiliteit van deze grondstof. Het ijzer be-

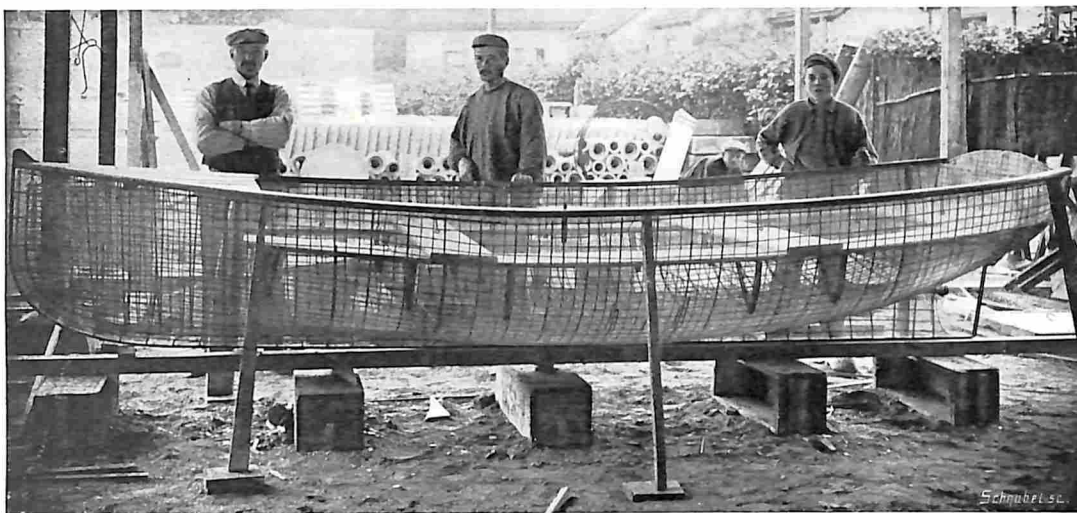

Foto B. Reekers GERAAMTE VAN EEN MOTORBOOTJE VAN GEWAPEND BETON.

houdt steeds zijn oorspronkelijke kracht, terwijl 't beton aan drukvastheid wint. Vandaar, dat het meer en meer gebruikt wordt voor kaaimuren en dijkglooiingen, waarvoor 't zich bijzonder leent, ook wegens de bochten, waarin het kan worden verwerkt.

Een niet te versmaden voordeel is het ook, dat het zeer snel kan bewerkt worden en dus een meer goedkoop bouw materiaal levert. Niet te verwonderen is het dus, dat gewapend beton meer en meer in de bouw wereld zijn toepassing vindt.

P. FRANSSEN JZN.

I START A FARM!

ONLANGS ontmoetten we een Hollandsch meisje, dat als ziekenverpleegster naar Amerika getrokken, daar haar stadsberoep om gezondheidsredenen voor het buitenleven had moeten verwisselen, doch zich niettemin flink den weg gebaand had tot een winstgevend bestaan in de Nieuwe Wereld. Ze had zich zeer goed weten aan te passen aan de ruimere Amerikaansche begrippen, kon en wilde werken, veroverde haar kapitaaltje en leerde toen een vak goed, n.l. de hoenderteelt. „I started a farm!” vertelde ze, waar zij nu op vrij groote schaal kuikens kweekt voor de markt en een bloeiend bedrijf beheert. Een plezierreis naar Europa, terwijl haar boerderij zoolang verhuurd was, bracht haar weer eens hier.

We bewonderden haar levensdurf en ronde, gezonde begrippen, en we vroegen ons zelf af, hoe lang het nog duren zou vóór een Hollandsch stadsmeisje van haar jaren, als iets natuurlijks vertellen kon een boerderij begonnen te zijn hier in ons land en zich er een levenspositie te hebben veroverd.

Naast de fruitkweekerij wordt in nieuw cultuurgebied allengs meer de dierenfokkerij beoefend. Nutsdieren kweekt men in de eerste plaats, doch ook proefnemingen met allerlei andere diersoorten leveren vaak schitterende resultaten. Hoofdzaak is specialiteit te worden, wat met ijver en toewijding te bereiken is. Het kiezen van een gunstige ligging voor het bedrijf en het scheppen van de gewenschte omstandigheden tot welslagen gaan daarmee echter onverbbidelijk samen.

We lazten de laatste jaren van allerlei dierenhoeven, waarvan verscheidene uitstekend marcheerden. In Bath b.v. is een kangoeroe-fokkerij; het verre Westen telt verscheidene duiven-farms, enorme ondernemingen, waar tot meer dan 20.000 duiven tegelijk opgefokt worden. In het Zuiden van Mexico hebben een paar vogelkenners een groot stuk bosgrond afgezet, waarbinnen zij in 't groot papegaaien kweeken, terwijl de zebra-stoeterij van een Duitschen graaf in Duitsch Oost-Afrika als proef ook veel opgang maakte. Wel schijnt die laatste onderneming gestaakt, doch in ieder geval heeft zij bewezen, dat dit gestreepte Afrikaansche paard, als huisdier zeer goed kan worden aangekweekt en afgericht. Een der eigenaardigste dierenfarms vindt men te Hot-Springs in Arkansas, waar in den loop van enkele jaren een Engelschman groot succes wist te bereiken met het kunstmatig uitbroeden van alligators en het opkweken dier beesten. Tamme, jonge alligators, als huisdier gehouden, hechten zich zeer aan hun meesters, ze zijn in Amerika tegenwoordig zeer in trek en maken een goeden prijs.

Vraag en aanbod regeeren de wereld, en het is maar de kwestie om een juiste positie daartusschen te kiezen, ook in het starten van een farm!

G.

VARIA.

IS DE OORWORM NUTTIG OF SCHADELIJK?

De vraag is maar zoo niet met ja of neen te beantwoorden. 't Hangt er van af, waar de oorwormen zich ophouden en in hoe grooten getale. De wijnbergbezitters zullen ze gaarne zien in hun domein en als nuttige insecten prijzen, daar oorwormen verrot schijnen te zijn op rupsen van bladwikkelaars en deze insecten uitroeien. Het voordeel weegt daar op tegen de weinige schade aan de druif zelve toegebracht.

Wie wel eens dahlia's gekweekt heeft, weet daarentegen heel goed, hoe de oorwormen het blad totakelen kunnen, en juist de jonge taktoppen, waar de zachte, groene bloemknop-

Foto B. Reekers.

TOMATENKAS VAN GEWAPEND BETON.

pen in verschijnen, zijn hun lievelingskostje; ook de mooist gepijpte der cactus-dahlia's kunnen ze in een enkelen nacht danig verminken.

Proefondervindelijk heeft Schwarz bewezen, dat voor groente- en ooftbouw de oorworm beslist schadelijk te achten is. Gevangen oorwormen bleken bij dierlijk diët wel levende of doode insectenpoppen, rupsen en vooral de traag kruipende bladluizen te verorberen, doch alleen bij gebrek aan plantaardig voedsel en slechts om den honger te stillen.

Bij zachte plantenkost en zoete vruchten toonden ze zich steeds ware veelvraten.

Wie zijn handpeertjes en dahlia's lief heeft, kenne dus geen medelijden met den oorworm. G.

WONDERLIJKE HERFSTVRUCHTEN.

TEGELIJK met het rijpen der glanzende kanstanjes in hun geelgroen stekele bolsters; als het knappen van het springzaad in het vochtige stille bosch weerklinkt, en aan den heizoom de zwarte peulen van bezemkruid openbarsten,

en, komen in bosschen en velden, langs wegen en paden wonderlijke kleurige herfstvruchten te voorschijn. Ook in den zomer, ja zelfs in den voorzomer zag men hier en daar, doch o zoo sporadisch paddestoelen, maar nu de natuur geheel rijp is en de bladeren reeds gaan gelen, komt het bosch met zijn oneindige schat van heerlijke vruchten in allerlei kleuren.

Op stille vochtige plekjes kunt ge misschien de hel-roode vergiftige Aäronskelkcolven vinden, schitterend tusschen bleekgroene gamander en als ge in Zuid-Limburg woont en heel gelukkig op uw tocht zijt, dan kan het wel gebeuren, dat ge plots komt te staan bij een vreemd zwartblauw berijpte bes, op stevige rechte stengel gezeten, waaraan vier verdorrende bladeren zitten.

Die bes — ook vergiftig — is de eenbes, de *Paris quadrifolia*.

Aan den zoom van het bosch pronken nu de schoone Lijsterbessen met hun oranje-roode vruchtbouquetten, terwijl lager bij den grond de braambogen lokken met sappige karmijn-zwarte brummels. Maar de boschgrond — vooral in 't dennenbosch — geeft nu nog o zoo veel vruchten meer, vruchten van velerlei vorm, kleur en smaak; vruchten, die men zonder vrees evenals bramen en boschbessen kan eten, maar helaas ook vele, die men als Aäronsbessen en *Paris* moet schuwen! Die kleurige vruchtenrijkdom van 't dennenbosch zijn de paddestoelen, zooals wij Nederlanders 't meest deze wonderlijke en interessante natuurvoortbrengselen noemen, ofschoon „zwammen” een veel beter naam is voor die vruchtlichamen, waarvan er talloos velen zijn die de karakteristieke hoed op den steel missen.

„Paddestoelen” noemt men ze hier algemeen, ofschoon men slechts op sprookjes-illustraties, kikkvorsch en padden in gezelschap van paddestoelen vindt en ik persoonlijk nooit zulke een „vies” beest of zulk een „vieze” zetel aantrof. Lang heb ik me dan ook de vraag gesteld: hoe zou het volk toch aan dien dwazen naam gekomen zijn? Niemand kon me inlichten en toen ben ik in allerlei boeken aan het snuffelen gegaan — en van boeken raadplegen wordt men wijs, want werkelijk vond ik er gens iets, waarbij de padden in verband werden gebracht met de paddestoelen.

Reeds voor vijftien jaar geleden schreef de Italiaansch botanist Voglino in de „Nuovo Giornale Bot. Italiano” het en ander over een door hem gedane ontdekking over den invloed van slakken en padden op de verspreiding der zwammen. Daar ik er na dien tijd nergens meer van gehoord heb en het feit, dat deze dieren bij het kweken van vele soorten volgens Voglino een zeer werkzaam deel kunnen hebben, wil ik er den lezers van „Buiten” op attent maken. Misschien kunnen ze door toepassing van Voglino's ontdekking met meer succes dan thans hun zwammen kweken. En daar de paddestoelkweekerij ongetwijfeld in de naaste toekomst een groote vlucht kan nemen, komt het me niet ongewenscht voor u een en ander van die ontdekking mede te deelen.

Voglino had opgemerkt, dat zwammen een zeer geliefkoosd voedsel van slakken zijn. Van dit feit kan een ieder zich overtuigen door de stoelen wat nader te bezien. Vooral sommige geslachten schijnen voor hen een waar lievelingsgerecht te zijn.

Foto A. Dekema.

BRUGGETJE VAN GEWAPEND BETON.

Zoo vond ik in een bosch alle *Russula*'s, braakzwammen, door slakken aangevreten. Voor een menschenmaag zijn deze cerise- en karmijn-roode hoeden lang niet aan te bevelen, maar och, een slakkenmaag schijnt er best tegen te kunnen. Bij onderzoek en na ontleding bevond Voglino, dat hun spijsverteringskanaal kiemende sporen van verschillende soorten vliezige zwammen bevat, als *Russula* (braakzwam), *Lactarius* (Melkzwam), *Tricholoma*, enz. Alle proeven door Voglino ondernomen om de sporen van diezelfde soorten op een andere wijze te doen kiemen, mislukten, en ook andere liefhebbers hebben van hun wilde-zwammen-kweekerij, ondanks alle zorg en moeite, nog niet veel resultaat gezien.

Eindelijk kwam de Italiaan op het lumineuse denkbeeld gebruik te maken van het vocht, dat in het spijsverteringskanaal van slakken voorkomt. Hij vond na onderzoek daarin de sporen van *Pluteus cervinus* (het reekleurige schild), *Mitrocyte laccata*, *Clitocybe Tricholoma gambosum* en *Armanita casarea*, welken naam afkomstig is van de Romeinsche keizers, die deze paddestoel als een delicatessie gaarne aten, en die in Italië en ook nog wel Noordelijker voorkomt, maar op onze breedte niet aangetroffen wordt.

Nadat hij slakken gedurende enkele dagen van alle voedsel had onthouden, sloot hij ze met eenige zwamsoorten op, en merkwaaardig en van veel belang was toen de waarneming, dat de slakken het vleesch der paddestoelen onaangetast lieten, zoolang deze nog geen ontwikkelde sporen bezaten op het kiemvlies of hymenium, dat de lamellen bedekt, wat wel een bewijs was voor hunne voorliefde voor het kiemvlies. Nu bracht de schrijver in een afgeschoten hoekje van zijn tuin slakken, die hij op verschillende paddestoelen verzameld had en op dat plekje groeide het volgende jaar een veel grooter aantal zwammen dan ergens anders in den tuin, zoodat Voglino tot de conclusie kwam, dat de sporen, nadat ze het spijsverteringskanaal doorloopen hebben, een veel grootere kiemvatbaarheid bezitten.

Daar nu de padden — zooals algemeen bekend mag worden verondersteld — veel slakken eten, was het te verwachten, dat Voglino in hun darmkanaal mede kiemende zwamsporen aantrof. Werkelijk was dat het geval, zoodat ook de eenzelvige padden — al is het dan op minder directe wijze — tot de verspreiding der zwammen medewerken.

Het volk, dat soms wel degelijk goed rondziet, getuige de vele goed gekozen gewestelijke dieren- en plantennamen, vond wellicht op zulke door padden gefrequenteerde plaatsen veel zwammen, en wat lag nu meer voor de hand, dan deze mystieke natuurproducten „paddestoelen” te noemen? Tot mijn spijt heb ik echter nergens kunnen vinden of deze ontdekking van Voglino toegepast is bij het kweken van eetbare zwamsoorten.

Waar dit nu met de grootste moeilijkheden gepaard gaat en men tot heden vele soorten ondanks alles niet vermag te cultiveeren, zou het zeker niet van belang ontbloot zijn na te gaan of deze ontdekking in praktijk te brengen is.

Het kweken uit mycelium-draden, de z.g.n. reincultuur, is zeer lastig en in vele gevallen is het schier onmogelijk uit den chaos van zwamdraden een zuiver mycelium te isoleeren, zoodat men bij zwammenkweekerij heel veel kans op mislukking heeft.

Daar er in Nederland ongeveer duizend soorten zwammen voorkomen, dienen wij ons te bepalen tot enkele paddestoelen, die

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE PARASOLZWAM.

EEN ZELDZAME VERZAMELING PADDESTOELEN.

ons, of door groeiwijze of door hun culinarische en andere voor het praktische leven belangrijke eigenschappen, meer in 't bijzonder interesseeren.

Onder degenen die zoowel uit een biologisch als economisch oogpunt gezien, zeer belangrijk zijn, mag in de allereerste plaats wel genoemd worden de *Lepiota procera*, wier welgelijkend portret wij hier voor ons hebben. Ik noemde onze groote parasolzwam, *Lepiota procera*, hetgeen zooveel als „slanke schubben-drager” beteekent, daar *lepiota* samenhangt met *lepos* — schub — en *procera* met slank. En niemand zal betwisten, dat het geen goed gekozen naam is.

Op een 20 tot 40 c.M. hoogen slanken getijgerden zuil, — van onderen geleidelijk fleschvormig opzwellend — staat daar, uitgespreid hoog boven de andere zwammenkinderen, onze *Lepiota*. Het lijkt me haast overbodig toe, u een fijn uitgepluisd signalement te geven. Ik durf gerust wedden, dat ge hem van het plaatje in de vrije natuur zult herkennen. Zelfs zij, die geen „Ahnung” van paddestoelen determineeren hebben, zullen *Lepiota procera* terugvinden. Want het is wel de grootste hoedzwam van de groote familie der *Agaricaceen* of plaatjeszwammen. Maar er is nog veel meer dat hem kenmerkt.

Ten eerste zijn droge geschubde hoed met de bruine, soms bruinzwarte schubben, net broodkorstjes van versche in olie gebakken Deutsche bollen.

Die schubben zijn een zeer typisch kenmerk voor de *Lepiota*'s, waarvan in ons land een kleine 20 en in Frankrijk wel meer dan 40 voorkomen. Ze zijn niet zooals bij de *Armanita*'s (waartoe de zeer giftige Vliegenzwam en Knolzwam behooren), de laatste restjes van het vlies, dat in de jeugd de geheele paddestoel omgeven heeft, het z.g.n. velum universale, doch vormen wel degelijk een integreerend deel van de opperhuid. Dit kan men gemakkelijk gewaar worden, als men de schubben poogt af te trekken. Steeds zal men een stukje van het epiderma meescheuren. Zoo regenen die schubben dan ook nooit of slechts hoogst zelden af, terwijl dit zeer vaak bij de mooie roode vliegenzwam gebeurt.

Maar er is nog meer, dat een vergissing met andere soorten uitsluit.

Ten eerste, de roomkleurige, van onder bruin aangelooopen fraaie

manchet, verschuifbaar langs den langen steel. Deze manchet, die echter erg vergankelijk is, geeft in Frankrijk aan dit natuurkind den naam van „Champignon à la bague”. Deze pluizige ring is een overblijfsel van het vlies, dat in de eerste levensperiode aan den hoedrand bevestigd is en het kiemvlies bedekt. Door de bij *Lepiota*'s zoo uitermate sterken groei nu, scheurt dat vlies al heel spoedig van den rand af en daar het geen verbinding met den steel heeft, moet het wel spoedig vergaan.

Dat de *Lepiota*'s in Frankrijk een gewild voedingsmiddel zijn, bewijzen de vele namen, die men hen in de verschillende Fransche departementen geeft. Alleen de steel, die spoedig taai wordt, gooit men weg, al het andere (ook de opperhuid en de plaatjes) is bij het vleesch inbegrepen. Ofschoon ze, ondanks de grootte, slechts weinig vleesch bezitten, worden ze toch veel gezocht,

omdat vergiftiging bijna uitgesloten is, daar zij niet te kampen hebben met gevaarlijke dubbelgangers, zooals de *Champignons*. Het vleesch moet lekker riekend en sappig zijn en, gebraden in boterolie en toekruiden, een smakelijk gerecht leveren. Bij de Ouden werd onze parasolzwam met de champignon voor sojabereiding gebruikt en in vele streken worden ze als groenten genuttigd.

Als laatste, doch niet het minst typeerend kenmerk, vermeld ik hier nog de langzaam aanzwellende knots- of fleschvormigen, gladden voet, waardoor het geslacht *Lepiota* zich onderscheidt van het gevaarlijke geslacht *Armanita*, dat echter een knolvormigen, niet gladden voet bezit.

Een gelukkig verschijnsel noem ik het, dat de belangstelling in de „verschoppelingen der Natuur” in den laatsten tijd enorm toegenomen is, getuige de oprichting van een speciale Paddestoel-vereeniging, die zich ten doel stelt de bevordering der kennis, de waardeering en het gebruik van hoogere en lagere zwammen in Nederland en zijne Koloniën. Maar ook buiten de Ned. Mycologische Vereeniging wordt al heel wat gedaan om de natuurparia's te rehabiliteeren. Vooral zijn het de lezingen met lichtbeelden geweest, gehouden in de vergaderingen der Ned. Nat. Hist. Ver., want zelfs onder de natuurliefhebbers waren er maar heel weinigen, die de zwammen tot een onderwerp van studie maakten. Nu dit aantal met het jaar grooter wordt en de sporenplanten langzamerhand op veler belangstelling mogen rekenen, verheugt het me, dat „Buiten” in zijn kolommen steeds een plaatsje voor een mycologisch praatje open houdt en daardoor ook veel er toe bijbrengt, de prachtige herfstvruchten bij buitenmensen meer bekendheid te doen genieten.

Nu het seizoen er weer is en in alle deelen van het land cryptogamen-tentoonstellingen worden voorbereid, kan ik u een paar expositie-kiekjes niet onthouden. Men kan daarop een aardig stillevens en een lange tafel met gedetermineerde zwammen bewonderen. Vooraan op de tafel staan de prachtige vliegenzwammen (*Armanita muscaria*), met de melkwitte vliesjes van het omhulsel. Dan ontdek ik *Boletus*, *Cantharellus*, zwavelkopjes, Ongeveer in 't midden van de tafel een groep parasolzwammen, (hierboven uitvoerig besproken). In bonte rij volgen de kleurige soorten in mos gerangschikt en volgens systeem gedetermineerd elkaar op.

Op de andere kiek ontwaart ge een „stillevens”, een brokje natuur, waar de paddenstoelen door elkaar staan, zooals in 't bosch. Daar ziet ge links op de deur een plakkaat, met het opschrift „Heksenkring” en werkelijk ziet ge daar een aardigen kring van allerliefste kleine paddestoeltjes, waarschijnlijk de een of andere *Marasmius*-soort. Ook ontdek ik op den heuvel trompetvormige melkzwammen (*Laccaria piperatus*), in den hoek rechts een kolonie zwavelkopjes (*Hypholoma*) en rechts tegen de deurpost staat een tak waarop *Polyporus* woekert! Zulke stillevens kunnen meesterstukjes van plantengroepering zijn en zelfs de meest verstokte paddestoel-hater zal — onpartijdig gesproken — zoo'n natuurhoekje mooi vinden.

Wanneer men ze eens mooi gevonden heeft, als kleur en lijn u bekoren, dan zal men voortaan steeds met meer welgevallen de kleurige herfstvruchten op de naarswandeling begroeten.

D. J. VAN DER VEN.

EEN MOOIE GROEP PADDESTOELEN.